

Marina Bujas
Osnovna škola Okučani

ODGOJNE VRIJEDNOSTI VOLONTIRANJA – PUT DJECE I MLADIH PREMA AKTIVNOM GRAĐANSTVU

Sažetak

Odgojne vrijednosti volontiranja u kontekstu ostvarivanja ciljeva odgoja i obrazovanja definiranih *Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2011) i *Odlukom o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj* (2019) obvezuju neposredne nositelje odgojno-obrazovne djelatnosti na ostvarenje najviših odgojnih vrijednosti u odgojno-obrazovnom sustavu osnovnih škola u Republici Hrvatskoj.

Odgojno-obrazovne ustanove mogu djelovati s ciljem poticanja i razvijanja kulture volonterstva na različite načine. U osnovnoj školi odgoj za volontiranje najčešće se realizira kroz satove razrednika, izvannastavne aktivnosti i razredne ili školske projekte. Odgojne vrijednosti, odgojno-obrazovni ciljevi i međupredmetne teme osiguravaju prostor stjecanju temeljnih kompetencija kojima se osigurava svakom učeniku bolje snalaženje u životu kroz aktivnu građansku ulogu koju treba biti spreman cjeloživotno učiti.

Volontiranje kao odgojna vrijednost treba smisleno obuhvatiti odgojno-obrazovne sadržaje od najranije životne dobi kroz fleksibilno programiranje i planiranje odgojno-obrazovnog rada usmjerenog na djecu i mlade, u skladu sa zadanim odgojno-obrazovnim ishodima, zakonskim odredbama i etičkim načelima. Osobitu pozornost treba usmjeriti implementaciji vrijednosti u kontekstu moralnog odgoja, usklađenog s kulturno-društvenim i odgojno-obrazovnim vrijednostima suvremenog demokratskog društva.

Odgojne vrijednosti volontiranja usko su povezane s ostvarenjem odgojno-obrazovnih ciljeva koji obuhvaćaju realizaciju sadržaja osnovnoškolskog obrazovanja i svakodnevnoga demokratskog školskog života u partnerstvu s roditeljima i lokalnom zajednicom.

Ostvarenje odgojno-obrazovnih ciljeva podrazumijeva visoku kompetentnost učitelja i stručnih suradnika za djelotvorno osmišljavanje metoda i oblika rada, kao i temeljnih umijeća u organizaciji i izvedbi odgoja za volontiranje jer se njime potiče aktivno sudjelovanje djece i mladih u društvenom životu, promiče njihova odgovornost prema općim društvenim vrijednostima te prema sebi samima i drugima.

Ključne riječi: ciljevi odgoja i obrazovanja, odgojne vrijednosti, aktivno građanstvo, volontiranje

„Ne pokušavajte postati čovjek od uspjeha,
pokušajte biti čovjek od vrijednosti.“

Albert Einstein

1. Uvod

Volonterstvo je jedan od najsnažnijih društvenih i odgojno-obrazovnih alata kojim se iniciraju pozitivne društvene promjene te doprinosi razvoju i uspostavi suvremenog demokratskog društva. Volonterstvo je osnova koja omogućuje građanima aktivno uključivanje i sudjelovanje u životu društva (*Zakon o volonterstvu*, 2021). Djeca i mladi kroz volontiranje u svoje slobodno vrijeme svojim znanjem, vještinama, sposobnostima, stavovima, iskustvom, entuzijazmom i altruizmom znatno doprinose kvaliteti života u lokalnoj zajednici i društvu u cjelini. Volontiranje osnažuje i izgrađuje osobnost djece i mladih te istovremeno kroz njihovo kvalitetno ispunjavanje slobodnog vremena i aktivno djelovanje u skladu s internaliziranim društveno definiranim vrijednostima, kao što je solidarnost, samostalnost, odgovornost, inkluzivnost i građanski aktivizam, omogućuje uspostavu kohezije u školi i društvu, lokalno i globalno. Preuzimanjem građanske odgovornosti suprotstavljamo se kulturi pasivnosti, a to je ono obilježje volonterstva koje suvremenom demokratskom društvu treba (Kamenko Mayer i sur., 2011).

U kontekstu obrazovnih politika, svako društvo, odnosno država teži određenim vrijednostima te ujedno stvara dugoročne strategije, planove i programe temeljene na vrijednostima „preispitujući svoje težnje i (re)definirajući hijerarhiju vrijednosti“ (Vican, 2006: 11) u skladu s ubrzanim društvenim promjenama. Odgojno-obrazovni ciljevi nisu usmjereni na implementaciju vrijednosti u nastavne sadržaje „u smislu govorenja o vrijednostima“, već na odgoj i obrazovanje „za određene vrijednosti“ (Vican, 2006: 15), kao što su odgoj i obrazovanje za volontiranje, za inicijativnost i građanski aktivizam, za samostalnost i odgovornost, za nacionalni identitet, za toleranciju i prihvaćanje različitosti itd.

U tom se smislu autonomija škole kao uređene odgojno-obrazovne zajednice unutar šireg sustava odgoja i obrazovanja reflektira u razvojnom planu u koji je implementirana kultura škole u smislu promicanja vrijednosti usklađenih s vrijednostima svih njezinih sudionika (Vican, 2006), koje su istodobno usklađene s lokalnim i društvenim vrijednostima te nacionalnim interesima. Stoga osnovna škola kao razvijen i snažan društveni čimbenik odgojnog djelovanja, odnosno moralnog oblikovanja čovjeka (Vukasović, 1974) ima ulogu sustavno, organizirano i planski pomoći djeci i mladima te im pružiti podršku u ostvarenju vlastitih potencijala i odgojno-obrazovnih ishoda međupredmetnih tema u okviru odgoja za volontiranje.

Volontiranje kao odgojna vrijednost u osnovnoškolskom sustavu zahtijeva implementaciju volonterskih aktivnosti u školski kurikulum. Ciljevi odgoja za volontiranje definiraju se kroz odgojno-obrazovne ishode međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje (GOO, 2019) čiji su sadržaji komplementarni svim nastavnim predmetima i međupredmetnim temama, uvršteni u sve cikluse i nastavne predmete te izvannastavne aktivnosti. Ostvarenje društveno-kulturnih zadaća škole kroz ostvarenje odgojnih ciljeva kurikularnog okvira odgoja za volontiranje kao vrijednosti u smislu „znanja vrijednog poučavanja“ (Vican, 2007: 17) podrazumijeva pronalaženje uspješnih načina učenja i poučavanja učenika za volontiranje.

Odgojno-obrazovni ciljevi u školskom modelu demokratske prakse definiraju se očekivanim odgojno-obrazovnih ishodima kroz kompetencije koje je potrebno razviti kod učenika u skladu s *Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (NOK, 2011). To podrazumijeva pomno didaktičko-metodičko promišljanje i osmišljavanje, planiranje, organizaciju i realizaciju obrazovnog rada koji mora biti vođen posredstvom visoko kompetentnih neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti te usklađenost sa *Zakonom o volonterstvu* (2021), *Etičkim kodeksom volontera* (2008) i odgojnim ciljevima. U tom smislu, pedagog i ostali nositelji neposrednoga odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj školi imaju odlučujuću ulogu u organizaciji nastave i odgojnom djelovanju (Vukasović, 1974) te uspostavi poticajnog okruženja za razvoj konkretnih kompetencija usmjerenih na aktivno uključivanje djece i mladih u život društva.

2. Odgojno-obrazovne vrijednosti kao polazište odgoja za volontiranje u osnovnoj školi

S aspekta školske pedagogije, promišljanjem smisla odgoja i obrazovanja propitujemo njihovo značenje u obrazovnom sustavu te doprinos škole u ostvarenju odgojno-obrazovnih ciljeva u kontekstu vrijednosti kao važnog filozofijskog pitanja (Vrcelj, 2000). Čovjek je racionalno i vrijednosno biće, pri čemu se obrazovanje povezuje sa spoznajnim, a odgoj s vrijednosnim aspektom čovjekova postojanja (Vukasović, 1991). Odgojno djelovanje u smislu razvoja moralnih vrijednosti (Vukasović, 1974) podrazumijeva „odgoj za pluralizam vrijednosti, pretpostavki, vjerovanja, mišljenja, odnosno načine života koje ljudi razvijaju kao svoje i u kojima se očituje njihova osobnost“ (Polić, 2006: 27). Vrijednosti možemo definirati kao ljudske težnje „ostvarivanja ljudskih ideala da bi se postigle željene svrhe“ (Vukasović, 1991: 52) koje se ostvaruju u određenom društveno-kulturnom i odgojno-obrazovnom kontekstu s ciljem uspostave društva kakvog želimo (NOK, 2011). Vrijednosti su element subjektivne

kulture koji oblikuje stavove i uvjerenja, one su „izvorište odgoja; nisu pasivne ni u odgojno-obrazovnoj djelatnosti, ni u odgojno-obrazovnom procesu; one nisu neutralna praksa, one su moral“ (Vican, 2006: 10). Stoga odgojno-obrazovni sustav, odnosno škola kao nositelj promjene u društvu treba biti „prostor (...) posredovanja vrijednosti“ u smislu promicanja vrijednosti u europskom kontekstu suživota ljudi različitih vrijednosti (Vican, 2006: 17).

U europskom kontekstu odgojne vrijednosti u obrazovnim politikama implementirane su u različite dokumente, zakonske i podzakonske akte te nacionalni i ostale kurikulume koji podrazumijevaju ostvarenje moralnih vrijednosti (Vican, 2006; Vican i sur., 2007). *Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (NOK, 2011) definirane vrijednosti i opći odgojno-obrazovni ciljevi usmjeravaju odgojno-obrazovno djelovanje kojim se promiču temeljne moralne vrijednosti kroz ostvarivanje humanih odnosa poput ljudskog dostojanstva, pravednosti, domoljublja, društvene jednakosti, solidarnosti, tolerancije, rada, poštenja, mira, zdravlja, ekološke osviještenosti, očuvanja prirode i čovjekova okoliša te ostale demokratske vrijednosti. Vrijednosti kojima NOK pridaje osobitu pozornost su *znanje, solidarnost, identitet i odgovornost*. *Znanje* kao vrijednost podrazumijeva uspostavu društva znanja usmjerenog na kritičko promišljanje sebe i svojeg okruženja, snalaženje u novim situacijama te uspjeh u životu i radu jer se znanje uz obrazovanje i cjeloživotno učenje razumijeva temeljnim pokretačem razvoja hrvatskog društva i svakog pojedinca. *Solidarnost* kao vrijednost podrazumijeva osposobljavanje djece i mladih osjetljivosti (ili empatiji) za druge (kao što su obitelj, marginalizirane skupine, okoliš i životno okružje). *Identitet* kao vrijednost odnosi se na izgradnju osobnog i društvenog identiteta (kulturnoga, religijskog, nacionalnog, europskog) te *odgovornost* prema općemu društvenom djelovanju i ponašanju, prema sebi samima i drugima. Temeljne su odgojno-obrazovne vrijednosti usmjerene na cjelovit razvoj osobnosti svakog učenika, očuvanje i razvijanje nacionalne, duhovne, materijalne i prirodne baštine Republike Hrvatske te na odgoj djece i mladih za europski suživot i kreiranje samoodrživog društva.

Opći ciljevi odgoja i obrazovanja proizlaze iz vrijednosti, oni su operacionalizirane vrijednosti (Vican i sur., 2007). Sadržaj, organizacija, primjena metoda i oblika rada te nastavnih sredstava ovise o definiranim ciljevima neposrednog odgojno-obrazovnog rada. U tom smislu ciljeve odgoja i obrazovanja koji se ostvaruju kroz ishode moguće je vrednovati (pratiti, provjeravati i ocjenjivati) na razini stupnja njihove ostvarenosti u pedagoškoj praksi. Odgojno-obrazovni ciljevi definirani *Nacionalnim okvirnim kurikulumom* (NOK, 2011) odnose se na sustavan pristup poučavanju i odgoju u smislu razvoja osobnosti i sposobnosti učenika usmjerenih na razvoj svijesti o očuvanju društveno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta te hrvatskog jezika kao bitnog čimbenika hrvatskog

identiteta, odgoj i obrazovanje učenika u skladu s općeprihvaćenim društveno-kulturnim vrijednostima, ljudskim pravima te pravima djece, odgoj za život u multikulturnom okruženju, odgoj za poštovanje različitosti i tolerancije te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva, razvoj kompetencija, poticanje i razvoj samostalnosti, samopouzdanja, odgovornosti i kreativnosti učenika te osposobljavanje učenika za cjeloživotno učenje. Navedene vrijednosti i ciljevi trebaju biti povezani sa sadržajima temeljnog obrazovanja i svakodnevnog života u demokratskoj školi.

Suvremene demokracije trebaju odgovorne i aktivne građane i državljane, stoga Građanski odgoj i obrazovanje kao međupredmetna tema ima svrhu osposobiti i osnažiti učenike za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge, odnosno odgojiti odgovorne članove razredne, školske, lokalne, nacionalne, europske i globalne zajednice (GOO, 2019). To podrazumijeva razvijanje demokratske svijesti učenika kroz usvajanje znanja te razvoj vještina, sposobnosti i stavova koji ih potiču na aktivno i učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi, lokalnoj zajednici i društvu. Učenici kroz građansku kompetenciju razvijaju osobni identitet, senzibiliziraju se, poštuju i prihvaćaju različitost drugih te se usmjeravaju na rješavanje lokalnih, a poslije i globalnih problema na načelima demokracije, pravednosti i mirotvorstva. Procesom formiranja učenikove osobnosti, moralnih osobina i karaktera kroz odgoj za volontiranje, obrazovanjem u građanskom odgoju učenik spoznaje različite uloge u zajednici i društvu kroz koje razvija samostalnost, osobni integritet te pozitivan stav prema drugim osobama u školi i društvu. U tom smislu učenicima se omogućava lakše snalaženje u pluralističkom društvu u kojem žive, pouzdanje u vlastite snage i pronalaženje vlastitih odgovora i rješenja za aktualne društvene probleme i izazove.

Volontiranje kao oblik građanskog aktivizma usko je povezano s usvajanjem vrijednosti *znanja, solidarnosti, identiteta i odgovornosti*. Odgoj za volontiranje odvija se posredstvom iskustvenog učenja kojim se formiraju uvjerenja i stavovi te se utječe na razvoj cjelokupne moralne osobnosti učenika u smislu spoznavanja osobne i društvene dobrobiti volontiranja kao vrijednosti. Volontiranjem učenici doprinose osobnoj i društvenoj dobrobiti jer kroz sudjelovanje u volonterskim aktivnostima škole kao organizatora volontiranja usvajaju čitav niz vrijednosti. U okviru kvalitetnog ispunjavanja slobodnog vremena djece i mladih (Miliša, 2008) te cjelokupnog razvoja njihovih potencijala i osobnosti, uključivanje učenika u volonterske aktivnosti u osnovnoj školi znatno doprinosi usmjeravanju učenika u prosocijalno ponašanje (Peko i sur., 2007). To je osnova za samoaktualizaciju prosječnog učenika koji nije najuspješniji u ostvarenju definiranih odgojno-obrazovnih ishoda različitih predmetnih područja, osnova za razvoj i internalizaciju odgojnih vrijednosti volontiranja u smislu razvoja važnih kompetencija za život u odrasloj dobi.

Vrijednosti volontiranja moguće je razmatrati u kontekstu tradicionalnih i modernih vrijednosti (Inglehart, 1977 navedno u Tonković i sur., 2023) jer zapadna društva nakon Drugoga svjetskog rata u vrijednosnom smislu naglašavaju samoaktualizaciju, kvalitetu života i postmaterijalne vrijednosti, za razliku od starijih generacija koje su bile usmjerene na vrijednosti preživljavanja, materijalnu sigurnost i red (Tonković i sur., 2023). Volontiranjem kao oblikom partikularnoga i fragmentiranoga građanskog aktivizma pojedinca, aktivnošću koja se obavlja besplatno i svojevrijedno u slobodnom vremenu, doprinosi se demokratizaciji društva i jačanju civilnog društva koje može pridonijeti suočavanju i rješavanju različitih izazova u lokalnoj zajednici i društvu. Građanski odgoj i obrazovanje stoga se usmjerava i realizira kroz partnerstvo škole, obitelji, lokalne i globalne zajednice i društva, čime škola uspostavlja demokratski model i demokratsku kulturu u pedagoškoj praksi. Građanska uloga djece i mladih kroz osposobljavanje za aktivno sudjelovanje u društvenim procesima u zajednici dugoročno će utjecati na uspostavu osjetljivijega i pravednijega demokratskog društva globalno.

3. Građanska kompetencija u međupredmetnim temama

Građanskom kompetencijom izgrađujemo moralne osobine čovjeka (Vujčić, 2007) koji funkcionira u društvenim odnosima, a takva osobnost ne nastaje sama od sebe – ona se odgaja. Odgojno-obrazovni sustav stoga ima svrhu odgojiti učenike za „aktivnu ulogu u osmišljavanju budućnosti društva“ (Delors, 1998: 65). Odgoj za tu važnu društvenu ulogu podrazumijeva odgoj za aktivno sudjelovanje učenika u životu zajednice (Delors, 1998) u skladu s općeprihvaćenim društveno-kulturnim i odgojno-obrazovnim vrijednostima. No, cilj odgoja i obrazovanja nije poučavati učenike krutim nametnutim pravilima, već kroz uspostavu škole kao „modela demokratske prakse“ (Delors, 1998: 66) odgajati za demokraciju. Odgoj i obrazovanje za aktivno građanstvo nije ograničeno samo formalnim obrazovanjem, ono uključuje cjeloživotno učenje vrijednosti te usvajanje znanja za pripremu aktivnog sudjelovanja u životu društva i zajednice (Delors, 1998).

Građanski odgoj i obrazovanje kao međupredmetna tema obuhvaća vrlo složen proces odgajanja i obrazovanja učenika, tj. građanina u kontekstu razvoja građanske kompetencije (GOO, 2019). Definirana međupredmetno, određena kompetencija osim što predstavlja „skup znanja, vještina, sposobnosti i stavova koji će u procesu obrazovanja (...) predstavljati određenu strukturu znanja“, ujedno predstavlja i „cilj koji poučavanjem treba postići“ (Vican, 2007: 236). Za razvoj građanske kompetencije nije dovoljno da učenici samo poznaju ljudska prava, političke koncepte i procese, već je potrebno omogućiti prakticiranje demokratskih načela unutar školskog života i društvene zajednice. Upoznavanje uloge svih elemenata politike, institucija, zakona, javnih i političkih procesa,

preduvjet je za odgoj aktivnih građana usmjerenih funkcioniranju i razvijanju demokratskog sustava. Demokratizacija škole i demokratsko školsko ozračje temeljne su pretpostavke usklađenosti demokratskih vrijednosti kojima se učenici poučavaju kroz neposredno iskustveno učenje. Time se uspostavlja demokratska kultura škole sa svim svojim specifičnostima lokalne zajednice u kojoj se pedagojska teorija primjenjuje u pedagoškoj praksi. Uspjeh poučavanja Građanskog odgoja i obrazovanja ovisi o tome hoće li, i u kojoj mjeri, učenici u tome odgojnom području pronaći vlastiti interes i mogućnost samoostvarenja. Odgovornost, ljudsko dostojanstvo, sloboda, ravnopravnost i solidarnost temeljne su vrijednosti koje se promiču učenjem i poučavanjem, pri čemu se osobita važnost pridaje razvoju odgovornog odnosa prema sebi i drugima te spremnosti doprinosu zajedničkom dobru.

Skala građanskog aktivizma (Theocharis i sur., 2018 navedeno u Tonković i sur., 2023) koristan je instrument razumijevanja vrijednosti volontiranja jer uključuje dimenzije povezane sa širim spektrom društvenog i političkog aktivizma. Riječ je o rezultatima istraživanja provedenih u proteklih nekoliko godina u kojima je naznačeno da mlade volontere najviše motivira želja za stjecanjem novih iskustava i pomaganje drugima, a manje želja za osobnim razvojem (Tonković i sur., 2023). Navedeno je moguće objasniti činjenicom da djeca i mladi nisu do kraja spoznali kako ih nova iskustva u pomaganju drugim ljudima zapravo jačaju na odgojnom i obrazovnom planu u smislu formiranja moralne osobnosti koja spoznaje svijet oko sebe. Djeca i mladi koji se uključuju u volonterske aktivnosti organizirane u osnovnoj školi volontiranjem jačaju samopouzdanje i empatiju, razumijevaju složene društvene procese i probleme, jačaju socijalne vještine, razvijaju moralne strane svoje osobnosti, razvijaju svjesnost da mogu utjecati na društvene promjene, stječu nova poznanstva s različitim društvenim skupinama, osjećaju zadovoljstvo jer mogu pomoći drugima, stječu vještine za buduće profesionalno iskustvo, kvalitetno provode slobodno vrijeme, razvijaju samostalnost i odgovornost u kontekstu razumijevanja vrijednosti demokratskog društva (Kamenko Mayer i sur., 2011). U pedagoškoj praksi pokazuje se da učenici volonteri smatraju kako su postali strpljiviji, smireniji, tolerantniji, spremniji izdvojiti vrijeme za druge, lakše komuniciraju s drugim ljudima, stječu nove prijatelje, bolje slušaju i više cijene osobe u svojem okruženju, uključujući učitelje, pedagoge i ostale zaposlenike u školi te su postali općenito kreativniji. Neki učenici volontiranjem postaju uzorniji i uspješniji nego što su bili prije uključivanja u volonterske aktivnosti jer spoznaju da u školi postoje područja u kojima se mogu iskazati, afirmirati i samoostvariti (Malogorski, 2019).

U nastavku slijedi prikaz nekih volonterskih aktivnosti učenika u okviru odgoja za volontiranje koje su realizirane kroz školske projekte Volonterskog kluba Osnovne škole Okučani, a koje osmišljava i realizira pedagoginja u svojstvu voditeljice spomenutog kluba (Vidi Slike 1, 2 i 3).

Slika 1. Školski projekt: „Djeca i mladi – prijatelji osobama starije životne dobi“ – volontiranje u Domu za starije i nemoćne „Dragi bližnji“ u Okučanima

Slika 2. Školski projekt: „Zeleni korak“ – volontiranje u školi pri sakupljanju starog papira

Slika 3. Školski projekt: „Nenasilje počinje sa mnom – obilježavanje nacionalnog Dana ružičastih majica“ – volontiranje pri pripremi za javni događaj u školi te sudjelovanje na javnoj tribini s temom „Elektroničko nasilje“ koju su osmislili i realizirali učenici volonteri

Budući da je odgoj za volontiranje između ostalog usmjeren na inkluziju kao vrijednost, za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama koji su uključeni u volontiranje u školi, planiraju se i realiziraju individualizirani kurikulumi usmjereni na učenika kojima se prilagođavaju metode, oblici rada, odgojno-obrazovni sadržaji te diferenciraju aktivnosti u skladu s njihovim sposobnostima, mogućnostima i potrebama. Osnovna škola Okučani je škola koja kroz različite aktivnosti na svim razinama i od najranije dobi učenika, neovisno o njihovim sposobnostima, kroz neposredni odgojno-obrazovni rad na satovima razrednika, u okviru razrednih i školskih, lokalnih, nacionalnih i međunarodnih projekata te različitih izvannastavnih aktivnosti i učeničko zadrugarstvo razvija, živi i njeguje volontersku kulturu kao vrijednost u demokratskoj školi. Dakle, odgojem za volontiranje prakticiraju se različite metode suradničkog i iskustvenog učenja te učenja kroz izvanučioničku nastavu. Učenje se na taj način usmjerava odgoju za vrijednosti koje proizlaze iz učenja i životnog iskustva učenika u školi i izvan nje. Suradničkim učenjem učenici razvijaju socijalne i emocionalne kompetencije nužne za suradnju i funkcioniranje u društvu. Povezivanjem učenja u školi i izvan nje učenici oblikuju cjelovito iskustvo građanskog aktivizma jer odgajati i obrazovati za građanstvo znači pridavati jednaku važnost znanju, vrijednostima i stavovima kao i sposobnostima djelovanja i sudjelovanja u demokratskom društvu.

4. Konstruktivistički pristup učenju i poučavanju djece i mladih u kontekstu ostvarenja odgoja za volontiranje

S gledišta odgojno-obrazovne djelatnosti i procesa, pedagogija ne promišlja znanje vrijedno znanja u uporabnoj i/ili tržišnoj vrijednosti, nego domišlja znanje vrijedno poučavanja, koje ima stvaralačku vrijednost jer odgojitelja, učitelja, nastavnika i roditelja potiče na preispitivanje ne onoga što zna nego onoga o čemu treba poučavati (Vican, 2007). Jasnoća definiranih vrijednosti i ciljeva u kontekstu odgoja za volontiranje u osnovnoj školi zahtijeva kreiranje školskog kurikuluma i kurikulumskog okvira. Vrijednosti i opći ciljevi odgoja i obrazovanja koji proizlaze iz vrijednosti definiranih nacionalnim kurikulumom obvezuju učitelje, nastavnike i stručne suradnike u odgojno-obrazovnom radu na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava, područjima i predmetima, školskim i izvanškolskim aktivnostima. Neposredni nositelji odgojno-obrazovnog rada u odgojnim ustanovama imaju odlučujuću ulogu u organizaciji nastave i odgojnom djelovanju, a odgojno-obrazovna, školska i nastavna praksa ovise o shvaćanju vrijednosti u određenome društveno-kulturnom kontekstu (Vukasović, 1974; Vican, 2006). Škole pridonose ostvarivanju vrijednosti i ciljeva odgoja za volontiranje, ovisno o kulturi škole, isključivo u partnerstvu s obiteljima, lokalnim zajednicama i šire. Škola u tom smislu mora biti usklađena s potrebama društva i potrebama svakog učenika jer ima svrhu odgojiti i obrazovati samostalne, odgovorne, kritične, altruistične, humane i aktivne građane.

Kurikulum kao temeljni nacionalni dokument kojim se uređuje način planiranja, izvedbe, vrednovanja i samovrednovanja odgojno-obrazovnog procesa na različitim razinama moguće je podijeliti na: nacionalni, školski, nastavni (predmetni), učenički i posebni kurikulum (Cindrić i sur. 2010). Nacionalni je kurikulum okvir školama koje su u suradnji s roditeljima i lokalnom zajednicom dužne izraditi školski kurikulum kao dokument kojim će se definirati sve odgojno-obrazovne aktivnosti u tekućoj školskoj godini na razini škole. Učitelji, stručni suradnici i ravnatelji tijekom planiranja i izvedbe volonterskih aktivnosti u školskom kurikulumu imaju potpunu autonomiju planirati, realizirati i vrednovati različite aktivnosti usklađene s društvenim vrijednostima i socioekonomskim mogućnostima škole kojima se promiču temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti i ostvaruju ciljevi nacionalnog kurikuluma.

Krene li se od koncepcije odgoja kao sadržaja/kurikuluma (Vujčić, 2013), uspješna izvedba kurikuluma kao odgoja za volontiranje u osnovnoj školi kao specifičnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi pretpostavlja prisutnost obilježja suvremene nastave koja se zasniva na konstruktivističkim teorijama učenja i poučavanja (Vrkić Dimić, 2011, Topolovčan i sur., 2017). U tom smislu, učenje i poučavanje za volontiranje promatra se u širem materijalnom, socijalnom i kulturnom kontekstu od onoga uskog nastavnog konteksta (Vrkić Dimić, 2011).

To pretpostavlja sustavno redefiniranje postojećih kurikuluma u smjeru kurikuluma usmjerenog na učenika kao aktivnog subjekta u nastavnom procesu, uspostavu demokratskoga razrednog i školskog ozračja, ali i promjenu uloge učitelja i pedagoga koji osim visoke razine profesionalnih moraju posjedovati i socijalne te emocionalne kompetencije (Karalić i sur., 2016), odnosno temeljne kompetencije za poučavanje u 21. stoljeću (Vrkić Dimić, 2013).

Konstruktivistički pristup odgoju i obrazovanju podrazumijeva promjenu tradicionalnog odnosa učenik-učitelj koji frontalnom (predavačkom) nastavom učeniku „prenosi znanje“ prema učeniku kao aktivnom sudioniku nastavnog procesa te učitelju koji postaje koordinator, voditelj, motivator i suradnik u procesu aktivnog učenja (Topolovčan i sur., 2017). Uloga neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u kontekstu odgoja za volontiranje jest osigurati učenicima različite izvore znanja, osigurati uvjete iskustvenog i suradničkog učenja kroz istraživačku i projektnu nastavu, voditi učenike kroz aktivnosti, poticati njihovu radoznalost i kreativnost, osigurati pozitivno razredno i školsko ozračje, diferencirati nastavu i zadovoljiti potrebe svakog učenika, svojim metodama i oblicima rada poticati učenike na aktiviranje viših kognitivnih procesa kroz jasne upute za rad i očekivanja, poticati kritičko mišljenje i aktivnost učenika, jasno razraditi ciljeve i ishode učenja i poučavanja za sve učenike tijekom pripremanja za nastavu te u proces vrednovanja uključiti i učenike (samovrednovanje) te ih osposobiti za samoregulirano i cjeloživotno učenje.

Uvođenjem volonterskog programa u kontekstu odgoja za volontiranje u osnovnoj školi obogaćujemo školski kurikulum vrijednostima u smislu odgoja odgovornih i aktivnih građana koji se osposobljavaju za cjeloživotno učenje u demokratskom društvu. Usvajanjem vrijednosti u kontekstu moralnog oblikovanja osobnosti učenika škola pridonosi uspostavi društva koje se oslanja na važne društveno-kulturne vrijednosti i pozitivne prakse. Ako je škola odgojno-obrazovna ustanova koja odgaja učenike usmjerene na dobro kao vrijednost, vrijednosti tada usmjeravaju život svakog čovjeka u kontekstu aktivnog participiranja u demokratskom društvu (Golubović, 2013).

5. Zaključak

Svako društvo, odnosno država teži uspostavi određenih društveno-kulturnih i odgojno-obrazovnih vrijednosti čime se (formalno ili neformalno) definiraju pravila moralnog života i djelovanja u društvu. U suvremenome demokratskom društvu, kakvo je i naše hrvatsko, u kojem roditelji, kao i nerijetko neposredni nositelji odgojno-obrazovnog rada, odgoju pristupaju parcijalno i fragmentirano zbog vrijednosnog pluralizma i/ili nerazumijevanja odgoja kao temeljnog procesa formiranja ljudske osobnosti, nije neobično da se sve češće javno

ističe nedostatak odgojnoga kroz isticanje društveno nepoželjnog ponašanja, čime se stvara percepcija „pokvarenog“ društva, a time i „pokvarenog“ odgoja. Takva percepcija djece i mladih zahtijeva od odgojno-obrazovnih ustanova i neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti, posredstvom obrazovnih politika koje obvezuju, osmišljavanje različitih preventivnih programa kojima se želi prevenirati svako neprihvatljivo ponašanje. U tom kontekstu pedagogija se može usmjeriti na problem mladih koji odbijaju politički aktivizam, o čemu govore brojna istraživanja (poput neizlaska na izbore, odbijanje aktivnog sudjelovanja u društvenim promjenama zbog nekog lokalnog ili globalnog problema i sl.), čime se gubi pedagojski i pedagoški fokus. S pedagoškog aspekta preventivni programi, iako konkretno usmjereni i neki od njih vrlo učinkoviti, bez istinske uloge odgoja za vrijednosti ne bi imali prevelikog smisla.

Odgov je intencionalni proces formiranja čovjekove osobnosti, a protječe uvijek na isti način od postanka čovjeka do danas, samo u skladu s konstantnim redefiniranjem društveno-kulturnih vrijednosti i iz njih proizašlih općih ciljeva odgoja i obrazovanja, u skladu s društvenim promjenama. Odgov je proces koji se pomno planira i realizira u odgojno-obrazovnim ustanovama na svim razinama. Pedagogija se u tom smislu ne treba baviti „pokvarenim društvom“ koje klizi u moralnu dekadenciju, već odgojem kao procesom internalizacije općeprihvaćenih društveno-kulturnih i odgojno-obrazovnih vrijednosti kako bi odgojila moralnog (dobrog) čovjeka. Usmjeravanjem pedagogije na svoj predmet – odgov kao temeljnu vrijednost u okviru moralnog oblikovanja aktivnog građanina u demokratskoj školi i društvu, odgov ostaje, kao što i treba biti, pedagojski i pedagoški. To znači da se pedagozi umjesto da preveniraju nepoželjna ponašanja trebaju usmjeriti na odgov za vrijednosti kroz sve dostupne sadržaje, metode i oblike rada s djecom i mladima u skladu s njihovim potencijalima i razvojnim stupnjevima.

Promišljanju dobrobiti odgoja za volontiranje možemo pristupiti na više razina: osobne dobrobiti učenika volontera, dobrobiti škole kao odgojno-obrazovne institucije i, konačno, dobrobiti lokalne i globalne društvene zajednice. Volonterstvo i volontiranje uvođenjem u odgojno-obrazovni sustav postaje poželjna društvena vrijednost na svim spomenutim razinama jer donosi veliku dobrobit samim volonterima i odgojno-obrazovnim ustanovama kao organizatorima volontiranja te društvu u smislu promicanja i uspostave demokratskih vrijednosti. Volonterske aktivnosti omogućuju demokratskim vrijednostima da žive u odgojnom smislu te u skladu s tim usmjeravaju djelovanje i ponašanje odgojenih aktivnih građana u društvu.

6. Literatura

1. Cindrić, M., D., Miljković, V. Strugar (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu.
2. Delors, J. (1998). *Učenje: blago u nama*. Zagreb: Educa.
3. Golubović, A. (2013). Aktualnost Rousseauovih promišljanja filozofije odgoja s posebnim osvrtom na moralni odgoj, *Acta Iadertina*, 10: 19–29.
4. Kamenko Mayer, J., L. Šehić Relić, M. Kovačević, T. Fabac, M. Hauser, A. Matković, T. Tešija, D. Milinković, G. Šimunković, G. Forčić (2011). *Generacija za V: Zašto i kako organizirati volonterske programe u ustanovama odgoja i obrazovanja?*. Osijek: Volonterski centar Osijek.
5. Karalić, Z., J. Sindik (2016). Razlike u socijalnim vještinama i kompetenciji prosvjetnih radnika u školama i dječjim vrtićima u odnosu na odabrane socio-demografske varijable, *Acta Iadertina*, 13 (1): 19–29.
6. Malogorski, O. (2019). Volontiranje u srednjoj školi, *Bjelovarski učitelj*, 1-3: 26–35.
7. Miliša, Z. (2008). Odnos mladih prema volontiranju, radu i slobodnom vremenu, *Pedagogijska istraživanja*, 3 (1): 93–114.
8. Peko, A., E. Munjiza (2007). Utjecaj volontera na prosocijalno ponašanje u multietničkim zajednicama, *Pedagogijska istraživanja*, 4 (1): 101–117.
9. Polić, M. (2006). Odgoj i pluralizam, *Filozofska istraživanja*, 26 (1): 27–36.
10. Tonković, Ž., S. Marcelić, K. Krolo (2023). *Volontiranje i vrijednosti mladih: izvještaj o rezultatima anketnog istraživanja*. <https://www.docdroid.net/bCSjp6z/volontiranje-i-vrijednosti-mladih-docx#page=7>, Posjećeno 1. rujna 2023.
11. Topolovčan, T., V. Rajić, M. Matijević (2017). *Konstruktivistička nastava: Teorija i empirijska istraživanja*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
12. Vican, D. (2006). Odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj u kontekstu europskih vrijednosti, *Pedagogijska istraživanja*, 3 (1): 9–20.
13. Vican, D., L. Bognar, V. Previšić (2007). Hrvatski nacionalni kurikulum. U: Previšić V. (ur.). *Kurikulum: Teorije-metodologija-sadržaj-struktura* (157–204). Zagreb: Školska knjiga.
14. Vican, D. (2007). Znanje vrijedno znanja – znanje vrijedno poučavanja, *Pedagogijska istraživanja*, 4 (2): 231–239.
15. Vrcelj, S. (2000). *Školska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
16. Vrkić Dimić, J. (2011). Učenje kroz prizmu socijalnog konstruktivizma, *Acta Iadertina*, 8: 77–90.
17. Vrkić Dimić, J. (2013). Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće, *Acta Iadertina*, 10: 46–60.
18. Vujčić, V. (2007). Političke obveze građana u demokraciji i političko obrazovanje, *Politička misao*, 44 (4): 17–34.
19. Vujčić, V. (2013). *Opća pedagogija: Novi pristup znanosti o odgoju*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
20. Vukasović, A. (1974). *Moralni odgoj*. Zagreb: Liber.
21. Vukasović, A. (1991). Odgoj za etičke vrijednosti u obitelji i školi, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 46 (1): 49–59.

22. URL1: *Etički kodeks volontera* – Nacionalni odbor za razvoj volonterstva, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_05_55_1915.html. Posjećeno 19. ožujka 2022.
23. URL2: *Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva 2012. – 2016.* – Vlada Republike Hrvatske, <https://udruga.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Nacionalna%20strategija%20stvaranja%20poticajnog%20okru%C5%BEenja%20za%20razvoj%20civilnog%20dru%C5%A1tva%202012-2016.pdf>. Posjećeno 3. rujna 2023.
24. URL3: *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* – Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf. Posjećeno 19. veljače 2022.
25. URL4: *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj* – Ministarstvo znanosti i obrazovanja, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html. Posjećeno 19. ožujka 2022.
26. URL5: *Zakon o volonterstvu* – Vlada RH, <https://www.zakon.hr/z/258/Zakon-o-volonterstvu>. Posjećeno 19. ožujka 2022.

THE EDUCATIONAL VALUES OF VOLUNTEERING – CHILDREN AND YOUTH'S PATH TO ACTIVE CITIZENSHIP

Abstract

The educational value of volunteering in the context of achieving the educational goals defined by the National Curriculum for Preschool Education and General Compulsory and High School Education (2011) and the Decree on implementing interdisciplinary and cross curricular topics of civic education in primary and secondary schools (2019) obligate the immediate bearers of educational activity to achieve the highest educational values in the educational system of primary schools in the Republic of Croatia.

Educational institutions can act with the objective to encourage and develop the culture of volunteering in different ways. In the compulsory schools, education for volunteering is most often accomplished through class teachers' lessons, extracurricular activities and class or school projects. Educational values, educational goals and cross-curricular topics provide space for the acquisition of basic competencies, which ensure that every student can navigate life better through an active civic role and that should be ready to learn throughout life.

Volunteering as an educational value should include educational contents from the earliest age through flexible programming and planning about educational work aimed at the children and young people, in accordance to the given educational outcomes, legal provisions and ethical principles. Special attention should be directed to the implementation of values in the context of moral education, which is coordinated with the cultural, social and educational values of the modern democratic society.

The educational values of volunteering are closely related to the achievement of educational goals, which include the realization of the content of compulsory school education and everyday democratic school life in partnership with parents and the local community.

Achieving educational goals implies high competence of the teachers and the professional associates for effective design of methods and forms of work as well as basic skills in the organization and implementation of education for volunteering because it encourages the active participation of children and young people in social life, promotes their responsibility towards the general social values and towards themselves and the others.

Keywords: active citizenship, education goals, educational values, volunteering